

Fogarasi történeti emlékek.

— Felolvastatott a szakosztály 1892. május 30. ülésén. —

Hazánk minden részében érdekesbnél érdekesebb történeti emlékekre bukkanunk, a melyek dicső múltunk, történetünk egy-egy részének élő, bár megkövesült krónikásai. Azok a mondák, regék és történetek, melyek ezekhez fűződnek, nemzedékről nemzedékre szállva hirdetik az élő históriát.

De a látható történeti emlékeken kívül minden vidéken, esaknem minden faluban lappanganak elrejtve olyan történeti emlékek is: *elsárgult, régi, százados levelek*, melyekről legtöbbször tulajdonosuk sem tudja, hogy azokban kincs rejlik, mert mindenik egy-egy tanúja hazánk múltjának, történetének.

Ezek iránt a történeti emlékek iránt nagyon kevés az érzék mi nálunk. A kutyabőröket, poros aktákat, birtokba iktató, protestáló stb. leveleket addig ugyancsak féltékenyen őriztük, míg az ősiség fennállott, míg a nemesi jószágok háborítatlan birtoklását egész levéltári arzenállal kellett védelmeznünk. Akkor legfőlebb azokra a levelekre írták rá jurisprudence fiskális uramék a „nullius valoris“, „nil refert ad culinam“ (semmit sem ér; semmit se hajt a konyhára!) végítéletét, a melyekben nem feküdt reális haszon, lett légyen az politikai, vagy kulturális szempontból bármily értékes is.

De mióta a felszabadult s gyorsan forgó birtokokat a telekkönyvek védik, nem a levéltárak: azok a régi levelek, mint őszszel az elsárgult falevél, szélnek eredtek mindenfelé, s menesztetnek vagy a modern locus credibilis-ekbe, vagy az ősi kandalló máglyatüzébe, vagy a sajtóshoz, vagy kissé kegyeletesebb és könyörületesebb, néha óvatosabb (a régi világ visszatérését váró) tulajdonosoknál, fel a padlásra, a lassú enyészet Taygetus hegyére, a hol azután az

egerek veszik át a régi fiskálisok és az új historikusok szerepét, s búvárkodnak bennök irgalmatlanul.

Ha én vidékre megyek, rendesen veszedelmes concurrentiát csinálok ezeknek az apró régészeknek s ha lehet visszapererek tőlük néhány régi levelet. *Padlás-kutatásaimról* nem egy sikeres fogást tudnék előszámlálni. Legyen elég néhány jellemzőbb esetre hivatkoznom.

Abaújmegyében egy helyütt egy 1268-iki oklevelet találtam a padlás törmelékei közt, másutt egyebek közt egy 1273-iki pergamentre bukkantam; s ezekhez sorakozik gyűjteményemben egy fogarasi padlásról lekerült *harmadik, Árpád-kori* hártya-levél 1279-ből. Pedig ha tudjuk, hogy milyen becsesel bírnak az eredetiben csekély számmal fennmaradt Árpád-kori oklevelek, nem fogjuk kicsinyelni azt a nyereséget, a mely minden egyes ilyen régi történeti emlék megmentéséből történetírásunkra és oklevéltárunkra háramlik.

Erdélyből néhány évvel ezelőtt mintegy száz darab ilyen oklevelet vittem fel a Magyar Történelmi Társulatnak, melyeket akkori tulajdonosa úgy talált félredobva egy úri ház lomtárában. A Mezőségen egy úri birtokon kályha-gyújtásra használták az erdélyi fejedelmek leveleit. Egy tisztartó ismerősöm, a kinek feltűnt egyikben Apaffi Mihály méltóságos aláírása és nagy pecsétje, hozott belőle curiosum gyanánt mutatóba egyet-kettőt s úgy sikerült érdeklődését fölkeltenem s megmenteni még néhányat belőlük.

Még főúri családaink körében sem mindenütt van meg a kellő érzék és kegyelet családtörténeti emlékeik iránt. Egy grófi család levéltárából válogattam ki egy ízben a Nemzeti Múzeumban való elhelyezés czéljából a történeti érdekű leveleket. Napokon át foglalkoztam velök a kastély lomtárában. Ebéd felett s esténként a grófi család tagjai nagy érdeklődéssel hallgatták kutatásaim — főkép a család múltjára nézve hízelgő — eredményét, de arra már nem voltak kíváncsiak, s meg se nézték, hogy mennyit válogattam ki.

Mennél többet viszek el, annál jobb! mondották s a nagy ládát akkor látták csak, midőn már a kocsira fel volt pakolva s ők búcsuvételre kikísértek.

Ezek a példák is eléggé illusztrálják, hogy mily kevés az érzék és kegyelet nálunk a történeti emlékek iránt s hogy hazánk történetének egyes lapjai az országban szerteszórva naponként kallódnak, vesznek s pusztúlnak, gondatlan, kegyeletlen s tudatlan emberek kezei között.

Vannak dicséretes kivételek is. Főúri családaink közül többen adják ki családi oklevéltárukat. A Zichyek, Károlyiak, Telekiek példája másokat is követésre buzdít. Némely családok a Nemzeti Múzeumba adták be megőrzés végett levéltárukat; vidéken is vannak, s keletkeznek múzeumok s van egy-két lelkes műkedvelő, a kik megmentenek, a mit lehet. S hogy egyes ember is mire képes, megmutatta M.-Szigeten Szilágyi István, tanáraink derék Nestora (Arany János egykori tanítója), a ki tanítványait évtizedek óta mindig buzdítván arra, hogy jártukban-keltükben régi kéziratokat, okleveleket gyűjtö-gessenek, azok segítségével olyan levéltárt gyűjtött össze, a melynek becsét a M. Történelmi Társulat máramarosi kirándulása alkalmával nem tudtuk eléggé méltányolni.

Én is arra kérem és figyelmeztetem mindig tanítványaimat, hogy az ország különböző részeiben elszéledvén, nézzenek körül lakóhelyükön, vidékükön, mentsek meg az elkallódó történeti emlékeket s hoz-zák be ide a központba — az Erdélyi Múzeum levéltárába, a melynek alapját épen ilyen lelkes gyűjtők, mint Kemény József gróf, Mike Sándor és mások vetették meg. Minden darab régi oklevél vagy kéz-írat megmentésével nemzeti közkincsünk gyarapításához járulnak, s hazafias és kulturális missziót teljesítenek.

Hogy azonban ne csak szóval bizonyítgassam, de tettel is, hogy egy ember is tehet e téren valamit: van szerencsém vidéki oklevél-gyűjteményeimből mintegy 600—700 darab régi levelet az Erdélyi Múzeumnak felajánlani. Erdély történetére vonatkozó részint fejedelmi, részint hatósági s magán levelek ezek, a XVI-ik századtól a jelen század elejéig, melyek egy része a fejedelmi korban a *fogarasi vár-beli levéltár* aktáit képezte, másik része a récsei és nagyberivói *Boér család levéltárának* maradványa.

Boér László úr szivességéből jutottak ezek hozzám, őt illeti értük a köszönet.

Tudományos értékük együtt véve abban áll, hogy Fogaras várára és földére vonatkozván, Fogaraszvármegye történetére nagybecsű ada-lékokat szolgáltatnak a fejedelmi korból és a múlt századból. A fejedelmi levelek, útasítások, összeírások, regestrumok Erdély köztör-ténetére nézve is becses töredékek. Az oláh nemesség, a bojérság in-tézményeinek megismerésére is tanulságos támaszpontokat nyújtanak.

I.

A fogarasi vár és uradalma, tudjuk, hogy egyike volt Erdély legnagyobb, leggazdagabb és legszebb fejedelmi, illetőleg állami birtokainak. Az Olt folyó alföldi sík lapálya, az a buján termő isten-áldotta föld, melyet a közeli havasokból kristály-tiszta bővizű patakok öntöznek, méltán nevezhető Erdély Kanaánjának. Gazdagságával vetekedik szépsége. A bájos kép keretét délen a Kárpátok égnek meredő hófedte csúcsaiból s meredékesen leszálló kékes zöld oldalágaiból font hegyláncz képezi, éjszaki szegélyét az Olt partjain emelkedő hullámos dombvidék, melynek közelében a romjaiban is impozáns *kertzi apátság* zárdájának és templomának remek falai hirdetik a mulandóságot.

Ez az így körülhatárolt szép kis országrész nem hiába képezte jelentékeny birtokát a magyar királyoknak, majd ezek adományából olykor havaselföldi vajdáiknak, — később egyes főuraknak, mig nem az erdélyi fejedelemség megalakulása után a fejedelmek maguk tették rá a kezüket s többnyire a fejedelemasszonyok jegyajándékául vagy hitbéréül adományozták.

Az utolsó erdélyi fejedelemasszony emlékét két század múltán is híven őrzi még a hagyomány, a mely a nép kegyeletes emlékeztében gyakorta felfrissül manapság is a „*Fejedelemasszony kútja*“ üdítő forrásánál, a mely a fogarasiaknak kedvelt kirándulási helyök volt.

Fogaras történetének első biztos nyomai szoros összefüggésben állanak az oláhok Erdélybe költözésének kérdésével.

Roesler volt az első, a ki kimutatta, hogy a rumun nemzet a Dunán túli — Balkán félszigeti — tartományokban keletkezett s hazánkba 1200 táján kezdett általköltözködni.

Ezzel szemben az oláh történetírók azt szeretnék a világgal elhitetni, hogy a rumun nemzetiség a régi Dáciában főkép Olteniában (az Olt mellékén) és Hátszeg vidékén keletkezett (a III—VI. században) s az így megalakult *dák-latin* nemzet a VI. században kezdett terjeszkedni Erdélyben, a Temes vidékén s Oláhországban.

A mai Oláhország alapítását az ő nemzeti mondájuk épen egy fogarasi vajdának, Fekete Radónak (Radu-Negru-nak) tulajdonítja, a ki állítólag Fogarasból indulván ki népével, alapította volna az oláh fejedelemséget. Ezt a kivándorlást e néprege terjesztői hol 1220-ra,

hol 1240-re, hol 1290-re teszik. Haşdeu kimutatja, hogy *két* Negru vajda volt; az egyik történelmi (1372—1382), a másik azonban a fejedelemség állítólagos megalapítója csak mesés alak. De a mesét azért ő sem ejti el, hanem megmagyarázni igyekszik keletkezésének eredetét, olyaténképen okoskodván, hogy a rumunok nemzeti dynastiája, a Bassarabák, századokon át uralkodtak Olteniában (a régi magyar Szörényi bánságban, Kis-Oláhországban) s ezek foglalták volna el (?) 1160—1170 között Fogarast, majd az Olt keleti részét, s így támadt a Fogarásból való telepítés meséje.¹⁾

Hunfalvy megdönthetetlen érvekkel mutatja ki, hogy „Haşdeu-nak ezen felfogása annyira történelmi alap nélkül szűkölködik, mint a fogarasi leszállás meséje.”²⁾

Réthy László meg azt mutatja ki, hogy *Bazaráth* (Bassaraba) a havaseli történetek félig regés, félig történelmi alakja nem is volt oláh, hanem *kán* vagy *jász*. A név jelentése: *böszörmény*, azaz mohamedán, s hogy Oláhországot, az Olt melletti u. n. Bassarabiát, melyet később a magyar fenhatóságról *Ungro-Valachia*-nak neveznek a történelmi okmányok, egy velünk rokon *ural-altaji* faj, az izlám vallású *jászok* alapították. Csakhogy ezt az államalkotó jász-ságot később elnyeli a *szláv-oláh* áradat s amannak emléke a *dynastia* (Bassaraba = böszörmény) nevében maradt fenn, épúgy mint a szláv-vá lett Bolgárország nevében az államalkotó ural-altaji *Bolgár* nép emléke.³⁾

Ezek a Bassarabák a XIV. század második felében *Fogaras hercegeinek* is nevezik magokat, melyhez 1370 táján *Omlás* hercegségének czíme ragad, mint új telepítvényé, a mely a szebeni és szerdahelyi székek közt terült el. A történelmi tény az, hogy a magyar királyok, mint Oláhország és Moldova urai, a hozzájuk hűbéri viszonyban álló némely oláh vajdáknak Erdélyben is adományoznak birtokokat.

Igy ezen a jogon volt Nagy Lajos idejében az oláh vajda Bassaraba *Vlad* (Ulászló, magyarosan Laczkó) Fogarasnak birtokosa 1366-tól; így teszi Zsigmond királyunk 1395-ben a neki hűséget

¹⁾ A rumun történetírás (Haşdeu.) Bírálta Hunfalvy Pál a Századok 1878. évfolyamában.

²⁾ Századok 1878. évf. 188 l.

³⁾ Réthy László: Az oláh nyelv és nemzet megalakulása.

esküvő Mircse vajdát Fogaras hercegévé és szörényi bánná; így nevezi Vlád Drakult 1432-ben Fogaras és Omlás hercegének.¹⁾

Fogaras birtoklása a havaseli vajdák által az oláhok Erdélybe telepítésével áll kapcsolatban.

Az oláhokat Erdélyben legelőször egy 1222-iki oklevél említi meg, melyben II. Endre király az 1211-ben a Barczaságon letelepített német lovagrendnek az Olton való szabad só-szállítást engedélyez, a melyért nem tartoznak vámot fizetni akár a székelyek, akár az oláhok földjén járjanak keresztül.²⁾

1223-ban a király a kertzi monostornak egy, az oláhoktól elvett nagy üres földet adományoz.

De hogy ekkor még nagyon csekély számmal voltak itt a havasokon túli földekről beszivárgott oláhok, bizonyítja II. Endre királynak a szászok számára adott 1224-iki privilegiuma (a híres Andreaneum), mely a teutonok adományába az oláhok és besenyők erdejét is befoglalja. A király engedelmé nélkül még 1293-ban sem lakhattak másutt, mint királyi birtokon.

Fogaras neve legelőször egy 1231-iki oklevélben fordul elő. Ez azért is nevezetes, mert megmondja, hogy Fogaras vidékén, nevezetesen Szombathelyen (a mai Szombatfalván) azelőtt a blakok (vlachok, oláhok) földje a bolgároké vala és Fogarashoz tartozott. Ezek voltak az u. n. szláv *brodnikok* (révészek) az Olton, a kik királyi telepítvényesek voltak s Fogaras várához tartoztak.

Fogaras vidékének legrégebb birtokosául ebből az oklevélből *Trullh*-t és az ő őseit ismerjük meg.³⁾

A XIII. század végén *Ugrin* mester bírja őseitől örökölve Fogarast és Szombathelyt, a melyet midőn tőle igazságtalanul elvesznek, 1291-ben III. András király előtt visszaperel. Akkor Fogaras vidékét vegyesen lakták szászok, székelyek és oláhok,⁴⁾ többnyire új telepítvényesek.

¹⁾ Hunfalvy Pál: Az oláh incolátus Erdélyben. Századok 1879. 746. l.

²⁾ Székely oklevéltár (szerk. Szabó Károly I. k.) 4—5. l. és Századok 1879. 673.

³⁾ Századok 1879. 675.

⁴⁾ Erről és a Gy.-Fejérvárt tartott törvényszékről III. Endre királynak egy oklevele emlékezik, azt mondván: „Midőn mi Gy.-Fejérvárt minden nemesel, szászszal, székelylyel és oláhval a végett gyűléseztünk, hogy helyreigazítsuk állapotjainkat: Ugrin mester fölkele, azt állítván, hogy az Olt melletti Fogaras

A királyi várakhoz (a milyen Fogaras is volt) nagy területek tartozván s azon kívül az erdők s a havasok nagy része is a koronáé lévén: ezek benépesítésére, irtására s falvak alapítására telepésekre volt szükség. Így keletkeznek Felső-Magyarországon a *sol-tész*-ok (scultetus, Schultheiss), Erdélyben a szláv nevű telepítő *kenézek*, vajdák, az oláh *bojérok*, a kik egy-egy földterületet, vagy kiirtandó erdőrészt kaptak, azzal a kötelezettséggel, hogy azt benépesítsék, a miért a telepítők némi szabadságot és jövedelmet nyertek, a telepések azonban a szokott jobbágyi szolgálmányokkal tartoztak a föld urának.

Ilyen kenézségek, bojárságok által népesült be Fogaras vidéke, főkép a tatárjárás után, a mely feldúlván az eddigi gyér telepeket, bő alkalmat nyújtott a havasokon túli oláhságnak a betelepülésre.

S az oláh bevándorlás, tényleg a tatárjárás után ölt nagyobb mérvet. Fogaras földje és királyi birtoka máshonnan nem népesíthetvén be magát, szívesen látta a havason túli jövevényeket, hogy ott letelepedvén, mint várnépek, várjobbágyok, e fontos végvár védelmére szolgáljanak.

Igy keletkezett a „*nova plantatio terrae Fogaras*“ s mert e körül az „új ültetés körül a havaseli vajdák érdemeiket szereztek, így nyerik némelyek közülök a magyar királyoktól *Fogaras* birtokát s innen nevezik magokat, mint pl. *Vlád* 1369-től a „vajvoda Transalpinus“ mellett „*dux novae plantationis terrae Fogaras*“-nak, s mint ilyen adományozza ő 1372-ben a Dobokai János fiának Lászlónak a fogarasi birtokhoz tartozó: Sinka, Venicze, Kucsulata és Hévíz falvakat, benépesítés végett.

De hogy az oláh vajda nem függetlenül s uralkodói joggal bírja azokat, annak kétségtelen bizonyítéka, hogy Nagy Lajos királyunktól „mint természetes urától“ (*domino nostro naturali*) kéri adománya megerősítését.¹⁾ Ugyanezt a *Vlád*ot (Ulászlót) már 1366-ban (egy

és Szombathely nevű birtokai tőle igazságtalanul vétettek el s azt oklevelekkel be is bizonyítá. Mi, hogy bizonyosak lehessünk, ha vajjon a nevezett birtokok igazán Ugrin mester birtokai-é: ugyanazon nemesektől, szászoktól, székelyektől és oláhoktól kérdeztük, tudják-é, hogy azon birtokok igazság és törvény szerint Ugrint illetik? Azok mindnyájan azt vallván, hogy mind Ugrin maga, mind ősei bírták Fogarast és Szombathelyt: mi tehát azokat mindenestül visszaadtuk Ugrin mesternek“. (Századok 722.)

¹⁾ Századok 1879. 746. Budapesti Szemle 1889. 367. *Hunfalvy* Pál: Kirándulás Erdélybe.

oklevelében) „*a mi havaseli vajdánk*“-nak nevezi N.-Lajos királyunk, midőn határt járat ennek és más alattvalóinak Omlás körüli birtokai között.¹⁾

Ez a *Laczkó* volt a havaseli vajdák közül első birtokosa Fogarasnak 1369-től. Utána Dán (1373—1383.), aztán *Mircse* (1383—1419.) bírta Zsigmond királyunk adományából,²⁾ majd Dán (1420 körül), utánna Vlad Drakul (1430 táján), a ki vajdaságát s a sárkányrendet szintén Zsigmond királytól nyerte.³⁾ Ez után még néhányan. Ugy, hogy Fogaras mintegy száz évig (1369—1464.) a havaseli vajdák magyar uradalmát képezi.

Ebben az időben Fogaras volt Havaselfölde fellegvára. Ha a vajdát otthon veszély fenyegette, itt új otthont talált; ha a törökök elől menekülnie kellett, itt a havasok mögött vonta meg magát; ha országából vetélytárs kiszorítá, utolsó menedék-helyül akkor is Fogaras kínálkozott.

Fogaras Havaselföldének nem volt kiegészítő része és szoros értelemben vett tartozéka; de fontos szerepre hivatott mintegy fő-fő tartálékja; a vajdáknak azonban annál lényegesebb személyes hűbértartók, jövedelmeik egyik főforrása, hátvéde, menedéke, reménységének utolsó sziklavára.

Jól tudták ezt a havaseli vajdák és igen sokszor veszik igénybe azokat az előnyöket, miket nekik csak Fogaras nyújthatott. De a jót legtöbbször csak roszzsal viszonozzák. A magyar királyok és ál-

¹⁾ Századok 1878. évf. 91 l.

²⁾ Haşdeu szerint: Mircse czímében a fogarasi herczegség már 1387-ben is előfordúl. Haşdeu azt mondja Fogarasról (Istoria Romanilor cz. munkájában) „Fogaras földje Szeben meg Brassó, a Kárpátok havasai meg az Olt partjai között terülvén el, nehéz megmondani, vajjon a természet inkább Munteniához csatolja-e, vagy Erdélyhez, mert nagy folyója elválasztja a többi Erdélytől s egyesíti Rumániával, de az óriási csúcsok elválasztják a többi Rumániától s Erdélyhez csatolják. Egy város és hatvannál több falu van ezen a hosszúkás földön, mely természetes tulajdonságainál és a lakosok egészsége, ereje és rumun szelleménél fogva a legszebb tartományok egyike.“ (Ld. Századok 1878. 86.) Ezzel szemben csak azt konstátálom, hogy Fogarasból Oláhország felé egyetlen járható út nem vezet, erősebb válaszfalat sehol sem képez a Kárpátok hegláncza, mint itt; nem oly nehéz tehát megmondani, mint Haşdeu hirdeti, hogy ezt a természet Erdélyhez csatolta s a csekély Olt folyócska korántsem képes azt attól elválasztani.

³⁾ Szilágyi: Erdély története I. k. 123 l.

lam iránt — a kiktől hűségük jutalmául és abban való megtartásuk okáért nyerték Fogarast — legtöbbször hűtlenséget, háládatlanságot tanúsítottak s a magyar főnhatóságot az idők folyamán könnyen csereberélték fel lengyel vagy török hűbérurasággal.

Annyi bizonyos, hogy minden alkalmat megragadtak, hogy hűbéruraik, a magyar királyok ellen fellázadjanak. A XIV. század vége óta rendszeren ők a kalauzai, szövetségesei a törököknek a magyarok s főképp Erdély ellen intézett becsapásaik alkalmával. Ők izgatják rendszeren az erdélyi oláhokat is a lázongásra, hogy a zavarosban halászhasanak s Fogaras és Omlás herczegségeket független birtokokul megszerezhessék.

Mindazokban a lázadásokban, melyek Erdély nyugalmát Nagy Lajos, Zsigmond és Mátyás királyaink alatt feldúlták, részök van a havaseli vajdáknak s a fogarasi oláhoknak.

1366-ban az erdélyi oláh kenézségek a két szomszéd oláh-földi népekkel egyesülve fellázadnak az erdélyi vajdák ellen, s iszonyú rablást és gyilkolást visznek véghez.

Nagy Lajos, midőn 1366-ban a szent korona ellen Erdélyben felzendültek lecsillapítására Erdélybe megy, kiadott szigorú rendeletében főképp az oláhok ellen panaszkodik, a kiket gonosztevőknek nevez, kik az alattvalók nyugalmát naponként háborgatják; a miért a nemességnek jogot enged az ily gonosztevők, főképp az oláh gonoszok kiirtására.¹⁾ Nagy Lajos halála után a Szeben és Fogaras vidéki oláh kenézségek valóságos rabló hadjáratokat intéztek a szászok birtokai ellen: raboltak, gyűjtogattak, szervezett hadcsapatokkal verték le a szászokat. Főtámaszuk ebben Fogaras volt, a havaseli vajda uradalma, a mely függetlenségre törekedett. Gobelin erdélyi püspök szerez békét a szászok és oláhok között 1393-ban, a mely eltiltá az oláhokat a szász legelőről, s a határőrzést Talmácstól „a nagy oláh városig“ (a mely alatt kétségkívül Fogaras értetett) az oláhokra bízta.²⁾

Mircse havaseli vajda, ki ekkor tájt Fogaras ura volt, tetszés szerint osztogatott ott birtokokat, bojérságokat. Ennek egy érdekes példájáról alább lesz szó Fogaras vidékén talált okleveleim között.

¹⁾ Századok 1879. 721. és Szilágyi Sándor: Erdély története I. 104. 1

²⁾ Szilágyi: Erdély története I. 109.

Mircse után Dán, majd Vlád Drakúl örökölte s bírta Fogarast. Dán vajda több ízben harczolt Zsigmond király ellen, (1420—1421.), mig-nem hűbéruraságát elismeri. Zsigmond védi aztán a török ellen, s hadvezére Berzeviczi Pohárnok István ülteti vissza (1427.) vajdaságába a törökpárti Radul elűzésével. 1432-ben Vlád Drakúl kalauzolja a törököt Erdélybe. 1434-ben egy török sereggel Erdély alsó részét ismét feldúlja. A fogarasi oláhok is résztvettek e dúlásokban s Kusalyi Jakcs Mihály székely ispán verte széllyel őket dandárjával. A havasok közé menekülők üldözését pedig Brassó és vidéke biráira és esküdtjeire bizta, meghagyván nekik, (1434. jun. 2.) hogy *a hűszegő fogarasi oláhokat a havasokban egész erejükkel üldözzék s a nőket és gyermeket kivéve öljék le.*¹⁾

1437-ben Erdélyt véres pörlázadás dúlta, a melynek leverése után a kimerült Erdélybe (1438.) török és oláh hadak ütöttek be a vöröstoronyi szoroson át, ismét Vlád Drakul havaseli vajda (most már a török hűbérese) vezetése alatt, a kinek ez év elején még mint „*hivének s havaseli részei vajdájának*“ ír Albert király, hogy Brassó vidékét és a Barczaságot háborgatni ne merészelje.²⁾

Ezeket a gyakori beütéseket Hunyadi János (temesi gróf, *szörényi bán*, erdélyi vajda) szüntette meg szebeni (1441.) és vaskapui (1442.) fényes diadalaival, miközben a megrettent havaseli vajda újra elismerte a magyar király hűbéruraságát. De a szerencsétlen várnai csatában (1444.) ismét cserben hagyta hűbérurát s az országán át menekülő Hunyadit le merte tartóztatni. Vajdaságába került, mert Hunyadi attól még u. a évben (1444.) megfosztotta s Dánt tette helyébe vajdává; — majd életébe, midőn (1446.) török segítséggel még egyszer felkelvén, Hunyadi Havaselföldén teremve, újra leverte, vetélytársa pedig megölette. Dán vajda, a ki havaseli uralmát így kétszeresen Hunyadinak köszönhetette, azzal hálálta meg, hogy a rigómezei ütközetben (1448.) árulójává lőn Hunyadinak, a törökhöz pártolván át.

Dánt a vajdaságban s Fogaras birtoklásában fia *Vlád* követte, a ki havaseli vajdaságában szintén csak Hunyadi pártfogása mellett tart-hatta fenn magát. A nagylelkű hős halála után ezt a Vládot egy másik *Vlád*, a megölt Vlád Drakul fia buktatta meg, a ki aztán hal-latlan kegyetlenségei által maga is megnyerte az ördög (drakul) nevet.

¹⁾ Szabó Károly: Székely oklevéltár. I. k. 128. 129. l.

²⁾ Székely oklevéltár I. 136.

A vajdasagból előzőtt Vlád *Fogarasba* menekült, a mely még mindig a havaseli vajdák hűbér-birtoka volt s most a száműzötnök menedékül szolgált. Az új havaseli vajda Vlád Drakul Mátyás királyra való tekintettel, kinek jogcímét Fogaras birtokára nézve elismerte, sokáig nem lépett fel vetélytársa ellen; de végre 1460-ban átjött a havasokon, kirabolta Omlást és Fogarast, elfogta Vládöt (1460. aug. 24.) s nemsokára lefejeztette. De Mátyást is sietett kiengesztelni, 1461-ben hűséget fogadván neki s egyedül a magyar király fenségét ismervén el.¹⁾

A nemezis azonban a kegyetlenségeiért gyűlöltté és hirhedtté lett zsarnokot (a kit karóba húzatasai miatt a törökök *karó-vajdának*, alattvalói *bakónak* neveztek el, nemsokára utólérte: a szultán 1462-ben megtámadta, előzte s a vajdaságot testvérének Radulnak adta, ki azonban nemsokára (1462-ben) szintén megjelent bojárjaival az Erdélyben tartózkodó Mátyás király előtt s hódolatát neki bemutatatta. A már előbb Erdélybe menekült Vlád Drakul pedig, a kinek válogatott kegyetlenkedései miatt az erdélyiek s főkép a *fogarasiak* is panaszaiikkal ostromolták Mátyás királyt — a szultánnak irt árulásra czélzó levelei következtében — elfogatott s Nándor-Fejérvárra, majd Budára vitetett s ott tiz évig ült fogságban.

De Radul sem volt különb elődeinél; hűsége csak ideig-óráig tartott.

A havaseli vajdák megbízhatlansága, árulásai s perfid politikája végre arra birta Mátyás királyt, hogy Fogarast kezökből visszavegye s véglegesen a magyar korona közvetlen hatalma alá vesse. Igy 1464-ben Geréb Jánosnak (a későbbi erdélyi vajdának) és fiainak adományozta azt haszonélvezetül.

Fogarast egyideig még ezután is úgy tekintették, mint a magyar fenhatóság alá visszatérítendő havaseli vajdák magyarországi zászlósuraságát. Ennek ad kifejezést a magyar országgyűlés azon határozata (1467-ben), hogy a *fogarasi*, omlási és radnai uradalmak mindig kéznél tartassanak, hogy szükség esetén a havaseli s moldvai vajdáknak adathassanak, ama hűbéres országok visszafoglalására.²⁾

De jogot formáltak Fogarasra a szászok is, az oláhok által okozott károk megtérítése czímén s tényleg 1472-ben adományt is nyer-

¹⁾ Horváth M. Magyarország. tört. III. 103. Szilágyi: Erdély tört. I. 143.

²⁾ Szilágyi Erdély története. I. 146.

tek arra a királytól, a minek következtében Fogaras és Omlás birtoklása a Geréb család és a szász székek között több éven át per tárgyát képezte.¹⁾

II.

Fogaras történetének második korszaka ekkor kezdődik, midőn a vár és uradalma megszűnik a havaseli vajdák hűbértoka lenni s az nemcsak jogilag, de tényleg is a magyar koronára száll vissza.

Ettől kezdve a fogarasi vár fontos szerepet játszik Magyarországon s főképp Erdély történetében, nemcsak fekvésénél, de erősségénél fogva is. Daczára, hogy nem magaslaton épült, erős falai és bástyái, melyek az Olt folyóból vízzel bőven ellátható széles árokkal voltak körülveve, sok kemény ostromot állottak ki diadalmasan.

Ez a körülmény és a hozzá tartozó birtok gazdag jövedelmei nagy fontosságot kölcsönöztek Fogarasnak s ez a magyarázza meg, hogy arra királyaink, fejedelmeink oly nagy súlyt fektettek s azt rendszeren a trónhoz legközelebb álló, kiváló híveiknek adományozgatták.

Fogaras birtoklása azonban a magyar állam s adományosai kezében az első időben nem volt békés és zavartalan.

Mátyás király adóreformjai (melyek által csak ötvenedet fizetett g. keleti oláhok is tizedfizetésre köteleztettek,) Erdélyt felkelésre indították, mit azonban Mátyás 1467-ben gyors és erélyes fellépésével lecsendesített.

Az oláhok mozgalma ismételve meg-megújul később is földesuraik s a szászok ellen s 1471-ben, majd 1484-ben valóságos lázadássá fajult, a mely iszonyú pusztítással, öldökléssel dühöngött.

Mátyás király az erdélyi nemesek és szászok panaszára, hogy a közöttük lakó oláhok birtokaikat tűzzel-vassal pusztítják s a nemeseket iszonyúan öldöklik, (1484. nov. 17.) megparancsolja Szentgyörgyi és Bazini gróf János erdélyi vajdának, hogy az oláhokat, kik — úgymond — *habár szabadságra nem hívatottak s szabadságra nem születtek, mégis szabadságot arrogálni merészkednek*; csendesítse le, a lázongóknak vétesse fejüket s ha tovább is ellentállának, *irtsa ki őket.*²⁾

¹⁾ Szilágyi Erdély története I. 146.

²⁾ Nagyon tanulságosak Mátyás király eme decretének következő szavai: „*licet Olachi nec ad libertatem vocati, nec ad libertatem nati, tamen libertatem . . .*

Eme zavarok és felkelések erős hullámokat vertek Fogaras földén is, a hol az oláhság kompakt tömegben élt s a szomszédos szászokkal régóta hadi lábon állott.

A század végétől kezdve Fogaras gyakran cserél urat, de állandó tulajdonosa mindig a magyar állam marad, majd egy század múlva az erdélyi fejedelemség leend s haszonélvezetül mindig kiváló főurak, majd az erdélyi fejedelmi családok tagjai, s végül magok a fejedelm-nők nyerik.

A XV. század végén s a XVI-ik elején Fogarast Mátyás király fia, *Corvin János* herczeg birja. A hű oláh vajdák erdélyi birtokát most már Küküllővár s Csicsó vára szokta időközönként képezni.

Corvin János 1505. őszén bekövetkezett halála után II. Ulászló király *Bornemissza Jánosnak* adományozta, kit Mátyás király alacsony sorsból az ország fő méltóságaira emelt, alkincstárnokká, pozsonyi gróffá tett s a kinek Ulászló udvarában befolyása és hatalma még nagyobb lőn, Ulászló halála után pedig, mint a trónörökös nevelője és gyámja valóságos vice-királya volt Magyarországnak.

Ez a Bornemissza János nyerte 1505-ben Fogarast, a ki maga nem lakhatván ott, *Tomori Pált* küldte le oda várnagyává.

Tomori Pál, a szomorú emlékü mohácsi vezér, Fogarasban kezdte közpályafutását. Erélye és igazságossága által csakhamar tekintélyt és tiszteletet vívott ki ott magának. Itt képezte ki magát azzá a jeles hadvezérré, a minőnek őt kortársai ismerték. Ő hajtotta be a szászokra kivetett országos adókat, őt bizták meg II. Lajos születésekor (1506. jul. 1.) a székelyek alkalmi adójának, az „ökörsütés”-nek végrehajtásával. A székelyek ellenálltak s Maros-Vásárhely mellett Tomori 500 főnyi csapatát legyőzték, maga húsz sebből vérezve menekült; de nemsokára jelentékeny haderővel térve vissza, a székelyeket meghódolásra s az adó beszolgáltatására kényszerítette. Már előbb 1503-ban is harczolt a székelyek ellen Segesvárnál, védelmezve a megtámadott szászokat. Tomori, mint fogarasi várnagy erélyesen üldözi Fogaras vidékén s Szeben környékén az elszaporodott rabló

arrogare audeant.“ E szavakhoz gr. Kemény József ezen oklevélnek sajátkezű másolatában ezt az oldaljegyzetet tette: *Vix crederim haec Mathiam scripsisse, si Valachus origine fuisset.* — Valóban ez fényes bizonyíték a mellett, hogy Mátyás király magát oláh eredetűnek nem tarthatta. (Székely oklevéltár I. k. 250. l.)

csapatokat, a miért a szász városok ajándékokkal s hálálkodó küldöttségekkel tisztelik meg (1506.) a rablók elfogatásáért s kivégeztetéséért. De egyaránt erélyes volt ő a szászokkal szemben is, úgy hogy a szebeniek 1513-ban vádat emelnek ellene a királynál; 1514-ben viszont Tomori vádolja be őket a királynál, mivel a rájuk kivetett adót megfizetni vonakodtak. 1513-ban maga Bornemissza János járt lent Fogarasban a panaszok megvizsgálása végett.¹⁾

Tomori tovább is Fogarasban maradt s széleskörű várnagyi és kapitányi jogaival mint egy kis király uralkodott Erdély déli részén, védve annak biztosságát a török beütések — s belső békéjét a belöldi nyugtalan elemek ellenében. Teljhatalommal lévén felruházva, különféle kiváltságokat is osztogatott.

Érdekes írott *okleveles* emlékére akadtam ennek Fogarastól a hatodik faluban, Alsó-Visten egy régi bojér családnál talált, 1511. aug. 26. kelt oklevélben, melylyel Tomori Pál, mint Fogaras-föld várának várnagya és kapitánya Alsó- és Felső-Vist és Alsó-Árpás falvak bojérságait, (melyet a kérelmezők őse még *Mircse havaseli vajdának és szörényi bánnak adományából kapott* (1400. körül) s a mit az idő szerint is bírtak, de arról szóló kiváltságlevelük a vingárti Geréb Péter vajdasága alatt (~~1579.~~) betört törökök pusztításai alatt megsemmisült) a hozzá tartozó javakkal, *tizenhét sátoros czigánnyal együtt megerősíti*, Bornemissza János kormányzó úr reá ruházott hatalmából.²⁾

1) *Fraknoi* Vilmos: Tomori Pál élete. Századok 1881. . .

2) E több tekintetben tanulságos oklevél kivonatban a következő: Tomory Pál „castellanus et capitaneus castrae terrae Fogaras,“ adja tudtára mindeneknek, hogy megjelenvén előtte „agiles Raduly Vochan et Vaszul filii quondam *Komsa*, item aliter Raduly filius quondam *Stoycae* et Stanislaus Harabal filius quondam *Sándor* de Vist, kérték, hogy erősítse meg az ő bojérságukat, melyet „olim quondam *Kosztá* avus ipsorum ab antiquo ex donatione quondam magnifici domini *Mircsae* vaivodae partium regni Transalpinensis et bani Zuriniensis *officia boerovatum* totalium possessionum *Alsó-Vist* et *Felső-Vist*, item directae et aequalis medietatis possessionis *Alsó-Árpás* cum omnibus utilitatibus ad easdem pertinentes, scilicet decem et septem *ciganos tentoriatos* inferius nominatim specificatos, hucusque pacifice possedissent“ és mai napig is bírják, de a vingárti Geréb Péter vajdasága idején Erdélybe tört törökök arról szóló kiváltságlevelőket elrabolták. Megtekintvén hűséges szolgálatukat, kérésöket teljesíti és őket bojérságukban, birtokukban és cigány jobbágyaik bírásában megerősíti, Bornemissza János kormányzó úr reá ruházott hatalmából. A cigányok nevei: István fiával,

777

Tomori Fogarashól sietett 1514-ben a pórlázadás hírére, Bornemisza budai várnagy segítségére. Ő aratott először jelentékenyebb győzelmet a főváros közelében a pórhadak felett; onnan sietett aztán Szapolyai János (már akkor, 1511-től, erdélyi vajda) segítségére Temesvár alá, a hol a döntő győzedelmet vívták Dózsa György és rakoncátlan hada felett.

Még öt-hat évig kormányozta Tomori Fogaras vidékét s őrizte Magyarországon délkeleti végvárát, de ez sok csalódást hozott reá. Családot akart alapítani, de két jegyese halt el közel egymás után, mielőtt oltárhoz vezette volna valamelyiket. Csalódott az udvar kegyében is, midőn az érdemei jutalmául méltán ambicionált vránai perjelséget (melylyel a horvát határőrvidék védelme járt) nem ő kapta meg. S ezek a csalódások a világi élet örömeiről, bajairól való lemondásra bírták őt: s 1520 közepén harci zajban és dicsőségben gazdag fogarasi várnagyságát felcserélte a Ferencz-rendiek szerém-ujlaki zárdájának csöndes magányával,¹⁾ a vitézi öltönyt a „cseri barátok“ szőr csuhájával, a mely után (mint egykori vitézt s nemsokára a kalocsai érsekségre a zárdából újra előhívott főpapi vezért) tréfásan „cseri basá“-nak nevezgették.²⁾

Fogarasi egykori várnagya, tudjuk, hogy oly kiváló hadvezéri hirnévre tett szert, hogy csak benne bíztak a mohácsi vész előtt, hogy a nagy hódító Szulejman szultán hadát legyőzheti, s őt tették a királyi hadak fővezérévé.

De a harcot nem a vezérek képessége s egyesek vitézsége döntötte el. Tomori a mohácsi mezőn a vesztett csatában multjához méltóan, dicsően végezte életét (1526. aug. 29.).

A mohácsi vést követő országos zavarok idején, midőn a két ellenkirály a korona—, a pártos főurak az állami birtokok felett versengettek, Fogaras igen kiváló és érdekes, sőt Erdély történetében, mondhatjuk, vezérszerepet játszik.

Mayko fiával, Lal fiával, másik Lal, Bagya, Radul, Patro, Danczul, Nicul. Kelt Fogarason 1511. feria 3. ante festum s. Stephani. (Megerősítette Apafi Mihály 1663. febr. 1. Segesvárt; kiadta a gy.-fejérvári káptalan 1843. jun. 24. V. Ferdinánd király rendeletére. Ennek eredeti példánya megvan Stancsu Vaszil nyug. határőrvidéki kapitány birtokában Alsó-Visten.

¹⁾ Szerémi György II. Lajos és Szapolyai János király udv. papja Emlékiratában mindig így nevezgeti.

²⁾ U. o.

Maylád István ekkor a vár és birtok ura, a ki addig-addig cserélgeti királyait, mignem mindkettőtől elnyeri az erdélyi vajdaságot; de a végén ezzel sem elégedvén meg, egymaga kíván Erdély fejedelme lenni, a török vagy a német védnöksége alatt.

Nagyralató terveit másfél évtizeden át Fogaras várában szövögeti; itt, a bevehetetlennek bizonyult bástyafalak mögött daczol hónapokon át erős ostromló seregekkel; végre is csak csellel csalhatják ki onnan s úgy ejtik törbe, buktatják el.

Maylád István oláh eredetű kenézek ivadéka volt. Atyja a fogarasi „*Kománá*“-ról írta magát, a hol valószínűen István is született (1502.). Ez is szép birtok volt, a XVII. sz. elején tágas kúriával, emeletes „felső és alsó rendházakkal“, lugas kerttel, istállóval, majorházzal, üvege-úrrel, hozzátartozó kötőrő malommal, marha-akollal, malmokkal stb.¹⁾ s nagyszámú jobbágyokkal.²⁾ Ezt Maylád Mátyás, azt István atyja szerezte 1480 táján. Ez képezte István főörökségét a ki a királyi udvarban kezdte pályafutását, a hol 1525-ben kir főasztalnokmester volt, s a mohácsi csatában Lajos király kamarásai között küzdött.

Az ellenkirályok közül Ferdinándhoz csatlakozott, a ki jó szolgálatait csakhamar (1527-ben) Fogaras várának és uradalmának felelő részével jutalmazta, a másik felét Nádasdy Tamásnak adván. Fogarasra a szászok is jogot formáltak, Gerendi Miklós, az erdélyi püspök és kincstartó is kérte Ferdinándtól, s midőn nem ő, de Maylád kapta meg, bosszúsán írta királyának: „sajnálom, hogy felségedtől valamit elfogadtam, midőn ilyen (t. i. oláh) származású ember, a ki szakácsa volt II. Lajos királynak, zár ki abból.“³⁾

Ámde Erdély a nemzeti királyhoz, Szapolyai Jánoshoz csatlakozott s a Ferdinánd-párti Maylád, hogy hozzá jusson Fogarashoz, 1528-ban szintén átpártolt (legalább külsőleg) Szapolyaihoz. S hogy Fogaras másik felét is megszerezze, 1530-ban nőül vette társbirtokosának, Nádasdy Tamás országbírónak testvér-húgát, Annát, a kinek

¹⁾ Inventarium omnium bonorum domus curiae *Comanensis* 1633-ból. (Eredeti, a bemutatott fogarasi levelek között.)

²⁾ Connumeratio colonorum domus curiae *Comanensis* a. 1633. 18 Maii. (Eredeti, az Erd. Múzeumnak adományozott fogarasi levelek között.)

³⁾ Szilágyi: Erd. tört. I. 240.

javára aztán (1532) Nádasdy lemondott Fogarasra való birtokjogáról s azt mint nő-hozományt sógorának átadta.

Maylád a mint Fogaras várát és birtokát kezébe kaphatta, ismét visszatért a Ferdinánd pártjára s mint az ő erdélyi vajdája, a szászokra támaszkodva, vagyis inkább azokat erélyesen támogatva, Erdély dél-keleti részét sokáig megtartotta Ferdinánd hűségében.

1529. jun. 22-én Földvár mellett fegyverrel védi Ferdinánd ügyét a Szapolyai segélyére siető Rares Péter, moldovai vajda ellenében; bár megveretett, s maga is csak az Olt folyó egyik hídja alá rejtőzve, menekült vissza Fogaras várába. Néhány hét múlva a Szapolyai-párti ellen-vajdával, Báthory Istvánnal áll szemben Dátosnál a Maros mellett; a honnan azonban csata nélkül vonul vissza ismét Fogarasba.

1529. szept. folyamán Szebent sikeresen védi az ellenpártiak ostromló hadái ellen. Innen Olaszországba tör, hogy a Ferdinánd-párti Mózes vajdát visszaültesse székébe, a János-párti Péter helyébe. Ámde Havasalföldén megveretett, s az oláhok és törökök fogságába került. Ezek, hogy Fogarast Szapolyai számára visszafoglalják, a fogoly Mayláddal Erdélybe, egyenesen Fogaras alá szállottak, s a várőrséget felszólították, hogy urok váltságául Fogarast adják át János király kezébe. A várőrség ellent állott s Mayládót az oláh-török had visszahurczolta Oláhországba, a honnan azonban sikerült megszöknie s visszatért Fogaras várába.¹⁾

1531-ben Maylád is látszólag a Szapolyai hűségére tért át, hogy Fogaras várát, melyet Szapolyai Nádasdy Tamásnak adományozott, megtarthassa. Fogarassal Szeben egy nevezetes védelmi ponttól fosztatott meg.

Fogaras ura áll 1534-ben az erdélyi felkelés élére, midőn a zsarnok Gritti az ország leigázására török hadakkal jó Erdélybe; ő ostromolja ki Meggyest, a hová Gritti menekült; ő fejezteti le a foglyul ejtett kormányzót.

Maylád ekkor állott népszerűsége és hatalma tetőfokán. Szapolyai (ha nem bizott is benne) kénytelen volt a rendek kívánságának engedve, őt nevezni ki vajdájává (1534. okt. 28-án a tordai országgyűlésen.)

¹⁾ Majláth Béla: Maylád István 17. l. (M. Tört. Életrajzok. V. évf. 17. l.)

Maylád eleinte jó szolgálatokat tett a nemzeti király ügyének. 1535. tavaszán megkezdette a hadműködést a Ferdinánd-párti Szeben ellen. Talmács várát csakhamar elfoglalta, melyet aztán János király neki adományozott. Nov. hóban Szebent is bevette rohammal s János király pártjára kényszerítette. 1537-ben a felső-magyarországi hadjáratban szerzett magának újabb érdemeket.

De Fogaras urának nagyravágyása most már nem ismert határt. Keveselni kezdte az erdélyi vajdaságot s még többre vágyott. Erdélyt el akarta szakítani Magyarországtól s fejedelme kívánt lenni. Az ellenkirályok küzdelmét így akarta a maga javára hajtani. A mint azonban a váradi béke (1538. febr. 24.) az ellenkirályok harczát megszüntette, de János királyt a portán egy időre kegyvesztetté tette: Maylád a török fensőség alatt gondolta Erdélyt magának megszerezhetni. Követet küldött a portára, 12,000 arany évi adót, gazdag ajándékokat ígért a szultánnak, nagyvezérnek, ha Erdélyt neki engedik át. Azonkívül Ferdinánd segélyét is igyekezett megszerezni magának, az alatt az ürügy alatt, hogy az ő számára szerzi meg Erdélyt; végül az erdélyi s magyarországi urakkal is szövetséget (ligát) kötött országos érdekek színe alatt.

Maylád nagyralátó terve a portán kudarcot vallott. Ajánlatait Szapolyainak elárulták. Ferdinánd ígért ugyan katonai segítséget; de hathatósan nem támogatta. Még csak az erdélyi rendekben bizott, s M.-Vásárhelyre 1540. márcz. 9-ére országgyűlést hívott össze, hogy azon magát fejedelemmé választassa. De ezt a tervét is meghiúsították.

János király a párttűtés elfojtására haddal készült Maylád ellen. Midőn az összeesküvésről jelentést tevő erdélyi hiveit Budán vendégelte, jókedvűen (s Mayládot jellemzően) tréfálkozott velök, hogy „no csak igyunk, mert Erdélyben úgy sem kapunk; kipusztított Maylád uram; az oláh, az míg szegény, kocsomából iszik, de ha nagy úr lesz, asztalán tartja drága pinczejét.“ — S midőn kérdezték, hogy melyik kardját készítsék el az erdélyi útra, azt felelte, hogy „bizony kívánnók, hogy mint keresztyén király szablya nélkül mehetnének Erdélybe, de vajda uramék szablyával várnak ránk, azért mü is üres oldallal neki nem indulhatunk; azért kössétek te kegyelmetek azon szablyámat fel, kivel paraszt Dózsa ellen hajdan

hadakoztunk, mert nem érdemel ennél többet Maylád uram hitván feje.“¹⁾

János király megindult Erdélybe. 1540. ápr. 14-ére országgyűlést hirdetett Tordára s arra Mayládöt megidézte.

Maylád Fogaras várába zárkozott s bizva a vár rendkívüli erősségében, ellenállásra készült.

A király a tordai gyűlésen a pártütő vájdát hűtlenségben elmarasztalván, fő- és jószágvesztésre ítélte s Fogaras kiostromlására Török Bálintot küldötte. Maylád elszántan védte Fogarast s nem hajlott a béke-ajánlatokra, a vár feladásáért kárpótlásul ajánlott Galád várát visszautasította. János királyt elbetegesedése s halála (Szászsebesen 1540. jul. 22.) meggátolta abban, hogy Fogaras elfoglalását személyesen kísértse meg.

Szapolyai halála után a kormányzó, Fráter György, egy ideig még folytatta Fogaras ostromát (Török Bálint és Báthory István által); de belátván, hogy czélt nem érnek, 1540. augusztus közepén felhagytak a vár ostromával.

Maylád tovább haladt a megkezdett úton: Erdélyt János király fia és örököse János Zsigmond kezéből magához akarta ragadni s párthiveivel magát Erdély főkapitányává választatta. Célja érdekében Fogarason is tartott országgyűlést 1544. jan. 1-én.

Végre is a szultánnak kellett síkra szállni gyámfia és védenceze, János Zsigmond érdekében. Ugyanakkor, midőn ő a Ferdinánd hadai által ostromolt Buda felmentésére siet, rendeletet küld az oláh és moldvai hadaknak, hogy Erdélybe törjenek s Péternek, a kegyvesztett moldovai vajdának arra az ajánlatára, hogy Maylád Istvánt élve vagy halva kezei közé szolgáltatja, kegyelmet biztosított.

Maylád védelemről gondoskodott s Fogaras erős várába zárkozott.

A török s oláh hadak, Achmet és Kucsuk Bali bég, Péter s a havaseli vajda vezérlete alatt, körülzárolták Fogarast. De látva a vár erődítményeit, kitűnő fölszerelését, belátták, hogy nyílt ostrommal nehezen érnek czélt. Cselhez folyamodtak tehát. Péter vajda, a ki régebben jó barátja és szövetséges társa volt Mayládnak, követeket küldött hozzá a várba, elhitette vele, hogy ők Izabella, az öz-

¹⁾ Erdélyország tört. tára. I. k. 10. Szilágyi Erd. tört. I. k. 268.

vegy királyné és fia János Zsigmond ellen küldettek s hogy a szultán neki adja Erdélyt, jöjjön tehát ki a táborba a szultán akaratát meghallgatni.

Maylád lépre ment. Hitlevelet s kezesül hat török főurat kívánt. Küldöttek is neki hat díszruhába öltöztetett közkatonát: két törököt, két moldovánt s két oláhot. A hitlevelet is megkapván (1541. jul. 19.), legszebb díszruháját öltötte magára s neje, gyermekei s hívei kérésére s intésére nem hallgatva, hatvanad magával kilovagolt a várból az Olt síkján táborozó moldovai vajdához s ott sátorát felhuzatva, víg lakmározással töltötték a napot. Ez alatt a vajda tiz ezer lovast a vár alá küldött s azt szorosabban körülzároltatá.

Másnap, midőn Maylád a moldovai vajda táborába ment, és sátrába lépett, Péter vajda reá tevé kezét, ezen szavakkal: „eb, török császár foglya vagy!“ megfogatá, megkötözteté s miután kiséretét is lefegyvereztette, Bali béghez s ez Konstantinápolyba küldé Mayládöt, a hol a Jedikulában, lánczra verve, fogságba vettetett.

Ott a hét torony börtöneiben senyvedett tiz álló évig Fogaras hatalmas ura; neje hiába követett el minden lehető megszabadításáért, hiába kínálgatta a mindenható hatalmas kormányzónak, Fráter Györgynek Fogaras várát férje kiszabadítása fejében; hiába szerzett ajánló levelet Izabella királynétól is; férjét ki nem szabadíthatta: Maylád István ott halt meg konstantinápolyi börtönében 1550. karácsony hetében. ¹⁾

A vár ura elpusztult, a vár azonban, melyet a török-oláhsereg sem tudott bevenni, megmaradt továbbra is a Maylád család birtokában.

A külön erdélyi fejedelemség is, melyet Maylád István megalakotni hiába törekedett, rövid időn megalakult, Budavárának török kézbe jutása után.

S ezzel Fogarasnak is új korszaka kezdődik, most már az erdélyi fejedelemség történetének keretében.

¹⁾ Majláth Béla: Maylád István. 104—115. l.